

що спрямований на узгодження позицій сторін при активній участі посередника (медіатора), обраного сторонами спору спільно.

Адвокат і психолог, по суті, дві різні професії, однак вони мають тенденцію зливатись в одну, що є досить актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки будь-яка угода або участь в судовому процесі, вимагає від адвоката глибокого розуміння психології особистості.

Заборовський В. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
цивільного права та процесу
Ужгородського національного
університету

Манзюк В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
Ужгородського національного
університету

ВИТРАТИ НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ

Правова природа витрат на правову допомогу неодноразово була предметом нашого розгляду [1; 2; 3], на підставі чого ми доходили висновку, що повна і справедлива компенсація всіх таких витрат є однією із основних гарантій забезпечення права особи на професійну правову допомогу і взагалі її доступу до правосуддя. Це зумовлено тим, що як зазначає І. Головань, якщо витрати сторони – «переможця судового процесу» на юридичну допомогу не будуть компенсовані за рахунок опонента, таку перемогу сміливо можна вважати «пірровою». Адже управнена сторона фактично залишиться постраждалою [4, с. 102]. Можливість компенсації таких витрат визначає сутність професійної діяльності адвоката та слугує одним із критеріїв відмежування статусу адвоката-представника від статусу інших осіб, які надають юридичні послуги в мало-значних спорах, зокрема у цивільному та господарському процесі.

Компенсація витрат на правову допомогу регламентується насамперед нормами процесуального законодавства (зокрема, ст. 137 ЦПК України, ст. 126 ГПК України, ст. 134 КАС України). Так, з одного боку, позитивними є норми, які визначають структуру розміру витрат на правничу допомогу адвоката, необхідність подання доказів на підтвердження такого їх розміру та дотримання критеріїв його співмірності, а з іншого – недоцільним є використання законодавцем термінів «послуги адвоката», «роботи адвоката», які не співвідносяться з природою професійної діяльності адвоката. Така діяльність адвоката повинна асоціюватись саме з терміном «допомога», враховуючи необхідність розмежування понять «професійна правнича допомога» та «правова послуга» за: об'єктом; суб'єктом одержання та надання; механізмом здійснення та сферою правового регулювання; спрямованістю на досягнення результату, а також за характером діяльності, при якій вони реалізуються [5; 6].

Щодо розміру витрат на правничу допомогу адвоката, то він повинен бути співмірним із: складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг); часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг); обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт; ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи (ч. 4 ст. 126 ГПК України, ч. 4 ст. 134 ЦПК України, ч. 5 ст. 134 КАС України). Без сумніву, позитивним є встановлення на законодавчому рівні вказаних критеріїв співмірності, які повинні враховуватися суддями при визначенні розміру витрат на правничу допомогу адвоката. У цьому разі слід зауважити, що чинна редакція Правил адвокатської етики [7] зробили певний крок назад, оскільки у ч. 3 ст. 33 попередніх Правил адвокатської етики [8] були зазначені фактори, що повинні були братися до уваги при визначенні обґрунтованого розміру гонорару (які були достатньо якісними за своїм змістом та відповідали міжнародному досвіду з цих питань [9, с. 42–43]). У чинній редакції Правил адвокатської етики лише зазначається, що адвокат має право у розумних межах визначати розмір гонорару виходячи із власних міркувань, при цьому можуть враховуватися складність справи, кваліфікація, досвід і завантаженість адвоката та інші обставини (ч. 3 ст. 28). Виходячи з цього, незрозумілим залишається, чому перелік факторів, якій містився у ч. 3 ст. 33 попередніх Правил адвокатської етики не отримав свого належного відображення в новому законодавстві про адвокатуру.

Важливе значення щодо вирішення питання про компенсацію витрат на правову допомогу відіграє й правозастосовна практика судів. Зокрема, такими рішеннями є:

— постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 жовтня 2018 року [10] – витрати на правову допомогу стягуються не лише за участь у судовому засіданні при розгляді справи, а й у разі вчинення інших дій поза судовим засіданням, безпосередньо пов'язаних із наданням правової допомоги у конкретній справі;

— додаткова постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 січня 2019 року [11] – при визначенні суми відшкодування суд має виходити з критерію реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності), а також критерію розумності їхнього розміру, виходячи з конкретних обставин справи та фінансового стану обох сторін;

— додаткова постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 6 березня 2019 року [12] – визначаючи розмір суми, що підлягає сплаті в порядку компенсації гонорару адвоката іншою стороною, суди мають виходити з встановленого у самому договорі розміру та/або порядку обчислення таких витрат;

— постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 5 лютого 2019 року [13] та постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 1 жовтня 2018 року, в яких відповідно зазначається, що підтвердженням оплати допомоги адвоката може слугувати видатковий касовий ордер, в то час як Книга обліку доходів і витрат адвоката служить лише базою для оподаткування;

— постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 грудня 2018 року [14] – зменшення витрат на правову допомогу можливе лише у разі наявності клопотання сторони про їх зменшення внаслідок не співмірності.

Все це вказує на важливе значення витрат на правову допомогу, які не тільки визначають сутність професійної діяльності адвоката, але є й однією із основних гарантій забезпечення права особи на професійну правову допомогу. Незважаючи на суттєве оновлення процесуального законодавства щодо витрат на правову допомогу, воно не позбавлене й недоліків, що певним чином ускладнює можливість їх належної компенсації. Важливе значення щодо визначення умов та порядку компенсації витрат на правову допомогу відіграє й правозастосовна практика судів.

Список використаних джерел:

1. Заборовський В. В. Категорії «розумності» та «справедливості» при визначенні розміру витрат на правову допомогу. *65-річчя Загальної декларації прав людини: дотримання прав людини – пріоритет держави та суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 27–28 грудня 2013 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 88–90.
2. Заборовський В. В. Правова природа витрат на правову допомогу в цивільному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 23. Ч. 1., Т. 1. С. 210–213.
3. Головань І. Зв'язок справедливого розподілу витрат на правову допомогу та ефективності реалізації права на судовий захист. *Підприємництво, господарство, право*. 2010. №6. С. 102.
4. Заборовський В. В. Співвідношення понять Заборовский В. В. Возмещение расходов на правовую помощь в гражданском процессе Украины. *Lex Russica*. 2014. №8. Т. ХСІІІ. С. 965–974.
5. «правова допомога» та «правова послуга» в аспекті визначення сутності професійної діяльності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 40. Т. 2. С. 131–137.
6. Заборовський В. В. Деякі критерії розмежування понять «правова допомога» та «правова послуга» в аспекті визначення сутності професійної діяльності адвоката. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. №5. С. 311–314. URL: http://par.in.ua/5_2016/94.pdf (дата звернення: 12.04.2019).
7. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року. URL: <http://vkdka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017.pdf> (дата звернення: 12.04.2019).
8. Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 1 жовтня 1999 року №6/VI (втратили чинність). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS128.html (дата звернення: 12.04.2019).
9. Заборовський В. В. Критерії обмеження розміру компенсації витрат на правову допомогу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 24. Т. 2. С. 42–43.
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 жовтня 2018 року (справа №301/1894/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77764184> (дата звернення: 12.04.2019).
11. Додаткова постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 січня 2019 року (справа №910/15944/17) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79397805> (дата звернення: 12.04.2019).

12. Додаткова постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 6 березня 2019 року (справа №922/1163/18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80366556 (дата звернення: 12.04.2019).

13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 5 лютого 2019 року (справа №906/194/18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/79670642 (дата звернення: 12.04.2019).

14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 грудня 2018 року (справа №910/4881/18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78650682> (дата звернення: 12.04.2019).

Записний Д. Ю.,
доцент Тернопільського національного
економічного університету,
кандидат наук з державного управління,
магістр права, адвокат.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розглянуто деякі аспекти правового забезпечення гарантій адвокатської діяльності в кримінальному процесі. Проаналізовано праці провідних українських вчених з питань гарантій адвокатської діяльності, зокрема у кримінальному процесі.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, діяльність адвоката, гарантії адвокатської діяльності, органи адвокатського самоврядування, Кримінальний процесуальний кодекс України, кримінальний процес, кримінальне судочинство, міжнародні стандарти адвокатської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дозволяє дійти висновку про значний інтерес науковців щодо питання реформування адвокатури та дослідження питання гарантій адвокатської діяльності. Зокрема, деякі аспекти гарантування діяльності адвокатів розглядалися такими вченими, як Р. Афанасієв, М. Баймуратов, М. Буроменський, О. Висоцький, Т. Вільчик, В. Заборовський, О. Костюченко, М. А. Погорецький, М. М. Погорецький, П. Рабінович, А. Рагулін, В. Святоцька, О. Святоцький, А. Скрябін, Л. Тацій, А. Титов, В. Толкованов, С. Шевчук та ін.

Держава повинна створювати належні умови для діяльності адвокатури та забезпечувати дотримання гарантій адвокатської діяльності (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність»[1]).